

ΕΠΑΡΚΕΙΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΤΙΚΗΝ ΕΥΡΩΠΗΝ

Υπό τοῦ κ. JAN A. VAN DEN HEUVEL

Κατὰ τὰ ἄμεσα μετὰ τὸν δεῦτερον παγκόσμιον πόλεμον ἔτη καὶ πολὺ μετὰ τὸ 1950, ὁ φόβος ἑλλείψεως ἐνεργείας εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην προεκάλεσε πολλὰς συζητήσεις εἰς τὰς Κυβερνήσεις. Ἐν τούτοις, περὶ τὸ 1957, ὁ φόβος αὐτὸς διελύθη αἰφνιδίως καὶ ἔκτοτε ἔδωσε τὴν θέσιν του εἰς μίαν νέαν ἀνησυχίαν δημιουργηθεῖσαν ἀπὸ τὰ προβλήματα τὰ ὁποῖα ἐδημιούργησεν ὁ ὄλονεν σκληρότερος συναγωνισμὸς τῶν διαφόρων μορφῶν ἐνεργείας. Πῶς συνέβη ἡ ἀναστροφή αὐτῆ τῆς καταστάσεως; Ποιοὶ εἶναι οἱ λόγοι;

Ἡ ψυχολογία τῆς ἐνδείας

Κατὰ τὰ ἄμεσα μεταπολεμικὰ ἔτη, ὁ κόσμος καὶ ἰδίως ἡ Δυτικὴ Εὐρώπη υπέφερον ἀναμφισβητήτως ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν ἐνεργείας. Μέχρι τοῦ 1940 καὶ ἐγχώρια πηγαὶ ἠδύναντο νὰ καλύπτουν κατὰ μέγα μέρος τὰς ἀνάγκας τῆς Εὐρώπης. Κατὰ τὸν πόλεμον αἱ βιομηχανίαι παραγωγῆς ἐνεργείας ὑπέστησαν μεγάλας καταστροφάς. Ἀπὸ τοῦ 1948, ἐπιδιορθώθησαν πολλὰ ἐργοστάσια καὶ ἰδρῦθησαν νέα, ἀλλὰ μόλις κατὰ τὸ 1951 ἡ ἐγχωρία παραγωγή ἔφθασε καὶ ὑπερηκόντισε τὴν προπολεμικὴν. Ἐν τούτοις, θὰ ἐπέτρεπε νὰ ἦτο μεγαλυτέρα διὰ νὰ καλύψῃ τὰς ἀνάγκας μιᾶς οἰκονομίας ἐν ἀναπτύξει.

Τὸ σχέδιον Μάρσαλ, τὸ ὁποῖον ἐβοήθησε τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην νὰ ἀνασυγκροτήσῃ τὴν ἐνεργειακὴν βιομηχανίαν της, εἶχε καὶ ἓνα ἄλλο ἀποτέλεσμα: Ἡ Εὐρώπη ἠδυνήθη νὰ ὑπερπηδήσῃ τὴν ἔλλειψιν δολλαρίων, ἡ ὁποία ἦτο ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἐμπόδια εἰς τὰς εἰσαγωγὰς ἄνθρακος καὶ πετρελαίου, τὰς ὁποίας ἐχρειάζετο διὰ νὰ φράξῃ τὸ χάσμα μεταξὺ τῶν ἀνεπαρκῶν πόρων της καὶ τῶν ταχέως αὐξανομένων ἀναγκῶν της εἰς ἐνέργειαν.

Πλὴν τῶν ἄλλων, ἡ βοήθεια Μάρσαλ ἐπέτρεψε τὴν δημιουργίαν εἰς τὴν Εὐρώπην διυλιστηρίων δυναμένων νὰ ἱκανοποιήσουν ἐκ τοῦ εἰσαγομένου ἀκαθάρτου πετρελαίου, τὰς ἀξούσας ἀνάγκας τῆς Εὐρώπης εἰς διυλισμένα προϊόντα. Οὕτως, ἡ βοήθεια Μάρσαλ ἐπέτρεphen εἰς τὴν Εὐρώπην ὄχι μόνον νὰ ἐξοπλισθῇ βιομηχανικῶς διὰ νὰ δύναται νὰ ἐξοικονομῇ δολλάρια, ἀλλὰ καὶ νὰ αὐξήσῃ τὴν παραγωγικὴν της ἱκανότητα, οὕτω δὲ νὰ ἐξασφαλίσῃ ἐξαγωγὰς καὶ νὰ κερδίξῃ τὰ

ἀναγκαῖα διὰ νέαν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν νομίσματα. Τὸ σχέδιον Μάρσαλ ἐπολαπλασίασε τὰ ἀποτελέσματά του διὰ τῶν ἐθνικῶν προσπαθειῶν τὰς ὑποίας ὑπέκρινε.

Ἐν τούτοις, καθ' ὅσον προήγετο ἡ ἀνασυγκρότησις, παρίστατο ἀνάγκη αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος τῆς βιομηχανίας, τῆς γεωργίας καὶ τοῦ τομέως τῶν ὑπηρεσιῶν. Ἡ Εὐρώπη ἀντελαμβάνετο ὄλονεν περισσότερον ὅτι ἐξηρητάτο ἐκ τῶν εἰσαγωγῶν διὰ τὸν ἐφοδιασμὸν εἰς ἐνέργειαν, ἡ ὁποία ἦτο ἀπαραίτητος διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν σκοπῶν τοὺς ὁποίους εἶχε καθορίσει καὶ κυρίως διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ βιοτικῆς ἐπιπέδου τῶν λαῶν τῆς. Τὸ πρόβλημα ἐτίθετο τώρα εἰς τὴν κλίμακα τῆς διεθνoῦς οἰκονομίας καὶ ὑπὸ πολιτικὰς συνθήκας, αἱ ὁποῖαι καθίστων ἀπειλητικὰς τὰς διαφόρους ἀπόψεις τῆς. Κατὰ τὸ 1951, ἡ κρίσις τῆς Κορέας προεκάλεσε «σόκ». Ἡ ἔλλειψις, μακρὰν τοῦ νὰ περιορίζεται εἰς τὸν τομέα τῆς ἐνεργείας, ἐπεξετάθη εἰς πολλὰς πρώτας ἕλας. Οἱ ναῦλοι, οἱ ὁποῖοι ἐπιδροῦν κατὰ πολὺ εἰς τὸ κόστος τοῦ εἰσαγομένου ἀνθρακός καὶ πετρελαίου, ἠϋξήθησαν τεραστίως. Κατόπιν, ἐνῶ ἡ κρίσις ἠμβλύνετο, νέα κρίσις ἐξεδηλώθη μὲ τὸ κλείσιμον τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ. Ἀσφαλῶς, ἡ Εὐρώπη δὲν ἀπέκοπη κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἀπὸ τὰς πηγὰς τοῦ ὄλονεν περισσότερον ἀπαραίτητου διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς πετρελαίου, ἀλλὰ αἱ ἐπελθοῦσαι ἀναπόφευκτοι μεταβολαὶ εἰς τὰς πηγὰς ἐφοδιασμοῦ καὶ τὰς μεταφοράς, προεκάλεσαν προσωρινὰς ἐλλείψεις καὶ σημαντικὴν νέαν αὐξήσιν τοῦ κόστους τῆς εἰσαγομένης ἐνεργείας ὑπὸ μορφὴν πετρελαίου καὶ ἀνθρακός.

Οὕτως, ἡ Εὐρώπη ἐσκέφθη σοβ' ὡς τὸ τρωτὸν τοῦ εἰς ἐνέργειαν ἀνεφοδιασμοῦ τῆς, ἄνευ τοῦ ὁποίου δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ παραμείνῃ μεγάλη βιομηχανικὴ περιοχὴ καὶ ἀκόμη ὀλιγώτερον νὰ ἀνακτήσῃ τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν κατεῖχε ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ αἰῶνος. Ἀτενίζουσα τὸ μέλλον, διεπίστωσεν ὅτι αἱ ἀνάγκαι τῆς θὰ ὑπερέβαινον κατὰ πολὺ τὴν παραγωγικὴν τῆς ἰκανότητα. Καὶ συνεπέρανεν ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ καταβάλλῃ μεγάλας προσπαθείας διὰ νὰ ἀναπτύξῃ τὴν ἐσωτερικὴν παραγωγὴν τῶν καὶ νὰ τὴν φέρῃ εἰς ἐπίπεδον συμβιβασζόμενον μὲ τὴν διατήρησιν σκοπίμου κόστους.

Οἱ λόγοι τῆς νέας αἰσιοδοξίας

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καὶ συχνὰ διὰ λόγους συνδεομένους στενῶς μὲ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ὠδήγησαν εἰς τὴν συνετὴν ἀντιμετώπισιν τῆς πραγματικότητος, μία νέα τάσις ἐξεδηλώθη. Αὕτη στηρίζεται ἐπὶ ὠρισμένων στοιχείων, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ συνοψισθοῦν ὡς ἑξῆς.

Ἐλλογωτέρα χρησιμοποίησις τῆς ἐνεργείας

Τὸ ποσοστὸν τῶν ὑγρῶν καυσίμων εἰς τὴν συνολικὴν κατανάλωσιν ἐνεργείας ἠϋξήθη πολὺ ταχύτερον ἀπὸ ὅσον προεβλέπετο. Τὰ ὑγρά καύσιμα ἀντικαθίστων ὄλονεν περισσότερον τὰ στερεά. Εἰς πολλοὺς τομεῖς τῆς καταναλώσεως, ἡ χρησιμοποίησις τῶν καθιστᾶ δυνατὴν τὴν βελτίωσιν τῶν ἀποδόσεων καὶ τὴν αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς κατὰ καταναλισκομένην μονάδα. Ἐξ ἄλλου, ἡ σιδηροβιομηχανία υἱοθέτησε νέας μεθόδους παραγωγῆς καὶ αἱ πατροπαράδοτοι μέθοδοι παραγωγῆς

εβελτιώθησαν αισθητῶς. Δοθέντος ὅτι ἡ βιομηχανία αὕτη εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους καταναλωτὰς ἐνεργείας, αἱ προκύψασαι οἰκονομίαι, αἱ ὁποῖαι ἐπετεύχθησαν, ἐπέδρασαν σημαντικῶς ἐπὶ τῶν συνολικῶν ἀναγκῶν εἰς ἐνέργειαν. Τὸ ἴδιον ἰσχύει καὶ ὡς πρὸς τὴν βιομηχανίαν ἠλεκτρισμοῦ, χάρις δὲ εἰς διαφόρους βελτιώσεις κατέστη δυνατὴ ἡ βαθμιαία μείωσις τῆς ἀναγκαίας πρώτης ὕλης διὰ τὴν παραγωγὴν ἑνὸς ὥριαίου κιλοβάτ.

Βελτιώσεις τῶν ὄρων τῶν συναλλαγῶν εἰς Εὐρώπην

Τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν τῆς Εὐρώπης δὲν ἔπαυσε βελτιούμενον. Ἡ χρονία ἔλλειψις δολλαρίων ἐξηφανίσθη εἰς τὰς περισσοτέρας χώρας καὶ οἱ φόβοι, τοὺς ὁποίους προεκάλει εἰς ἐκεῖνας, αἱ ὁποῖαι ἔβλεπον ἐντεινόμενην τὴν ἐξάρτησίν των ἀπὸ τὰς εἰσαγωγάς, ἐξέλιπε βαθμιαίως.

Αὐξήσις καὶ διαφοροποίησις τῶν ἐνεργειακῶν πόρων εἰς τὰς ἐξαγωγικὰς περιοχάς

Ὑποκινήθησα ἀπὸ τὰς ἐλλείψεις τῶν πρώτων μεταπολεμικῶν ἐτῶν, ἡ διεθνὴς βιομηχανία πετρελαίου κατέβαλε μεγίστην προσπάθειαν διὰ νὰ ἀναπτύξῃ καὶ νὰ διαφοροποιήσῃ τὴν παραγωγὴν τῆς ἀργοῦ πετρελαίου. Ἐνῶ κατὰ τὸ 1950, τὰ ἀποδεδειγμένα ἀποθέματα πετρελαίου εἰς τὸν μὴ κομμουνιστικὸν κόσμον ἀνῆρχοντο εἰς 14 περίπου δισεκ. τόνους, δηλαδὴ εἰς κατανάλωσιν 23 ἐτῶν μὲ τὸν τότε ρυθμὸν κατανάλωσews, κατὰ τὸ 1960 τὰ ἀποθέματα ταῦτα ἀνῆρχοντο εἰς 41 περίπου δισεκ. τόνους, δηλ. διὰ κατανάλωσιν ἐπὶ 40 ἔτη μὲ τὸν ρυθμὸν τοῦ 1960, δηλ. διπλάσιον ἐκείνου τοῦ 1950. Ἐνεφανίσθησαν νέαι περιοχαὶ παραγωγῆς πετρελαίου, ὅπως ἡ Σαχάρα καὶ ἡ Λιβύη, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ ἀπόψεως μεταφορῶν ἐνεφάνιζον μεγάλα πλεονεκτήματα διὰ τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην. Ἡ Σοβιετικὴ Ρωσία ἐνεφανίσθη εἰς τὴν ἀγορὰν ὡς μέγας ἐξαγωγεὺς πετρελαίου, προσφέρει δὲ τὰ προϊόντα τῆς εἰς ἀξιοσημειώτως χαμηλὰς τιμᾶς. Καὶ αἱ Ἑνωμ. Πολιτεῖαι, περιορίσασαι τὰς εἰσαγωγὰς διαφόρων ὑγρῶν καυσίμων, διωχέτευσαν τὰ παγκόσμια πλεονάσματα πετρελαίου πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀγορὰν, ἡ ὁποία εἶναι ὁ μεγαλύτερος εἰσαγωγεὺς τοῦ κόσμου. Ἄλλ' ἡ ἀφθονία τοῦ πετρελαίου δὲν ἀποτελεῖ τὸν μόνον λόγον ὁ ὁποῖος δικαιολογεῖ τὴν νέαν αἰσιοδοξίαν: εἰς περιοχὰς πλησίον καὶ ἔντος τῆς Εὐρώπης (Σαχάρα, Ἰταλία, Γαλλία καὶ Ὀλλανδία) ἀνεκαλύφθησαν μεγάλαι ποσότητες φυσικοῦ ἀερίου.

Δυνατότης ἐφοδιασμοῦ μὲ μικροτέρους ναύλους

Ἀπὸ τοῦ 1950, οἱ ἐμπορικὸι στόλοι τοῦ μὴ κομμουνιστικοῦ κόσμου ἀνεπύχθησαν εἰς τεραστίας ἀναλογίας. Ὅχι μόνον τὸ τοννάζ των ηὔξηθη τεραστίως, ἀλλὰ καὶ τὰ δεξαμενόπλοια, τὰ ὁποῖα ἐναυπηγήθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν, ἦσαν πολὺ μεγαλύτερα καὶ ταχύτερα ἀπὸ τὰ προηγούμενα. Κατὰ τὸ 1960, ἡ Εὐρώπη διέθετε πολὺ μεγάλο τοννάζ διὰ τὸν ἀνεφοδιασμόν τῆς εἰς πετρελαίον καὶ εἰς ἄνθρακα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην σημαντικαὶ βελτιώσεις ἐπραγματοποιήθησαν εἰς τοὺς λιμένας διὰ νὰ ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ δεχθοῦν πλοῖα παντὸς τύπου. Τὸ ἐπίπεδον τῶν ναύλων ἔπεσεν εἰς τὸ κατώτατον σημεῖον. Οἱ ἔχοντες παλαιὰ πλοῖα ἐφο-

πλισται ἦσαν συχνά ἠναγκασμένοι νὰ ἐργάζωνται μὲ ζημίαν, ἀλλ' ἡ πτώσις τῶν ναύλων ὠφέλησε κατὰ πολὺ τοὺς εἰσαγωγεῖς ἐνεργείας. Ἡ ἐξέλιξις αὐτή, ὁμοῦ μὲ τοὺς ἀναφερόντας παράγοντας, ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς εἰσαγωγεῖς πετρελαίου καὶ ἀνθρακος νὰ εἰσχωρήσουν ἀκόμη περισσότερον εἰς τὰς ἀγοράς τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, ὅπου εἶχον ἐπὶ πλέον τὴν δυνατότητα νὰ συναγωνίζωνται τὴν ἐσωτερικὴν παραγωγὴν πρώτων ὑλῶν παραγωγῆς ἐνεργείας.

Πυρηνικὴ ἐνέργεια

Πρὸ τινων ἐτῶν, οἱ ἐνδιαφερόμενοι κύκλοι διέβλεπον πολὺ ταχεῖαν ἐξέλιξιν τῆς νέας ταύτης πηγῆς ἐνεργείας καὶ τῶν εἰρηνικῶν χρησιμοποιήσεών της, ἀλλ' αἱ προοπτικαὶ αὐταὶ δὲν ἐπραγματοποιήθησαν ἐν τῷ συνόλῳ των καὶ οἱ ἐνδεχόμενοι καταναλωταὶ ἀντιμετωπίζουν μὲ σκεπτικισμόν τὴν ἀναλογίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ πυρηνικὴ ἐνέργεια θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀντικαταστήσῃ τὰς κλασσικὰς μορφὰς ἐνεργείας καὶ τὰς προθεσμίας ἐντὸς τῶν ὁποίων θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ τοῦτο. Ἐκτοτε, αἱ ἐφαρμογαὶ καὶ τὰ κόσθη τῆς πυρηνικῆς ἐνεργείας κατέστησαν τὸ ἀντικείμενον ρεαλιστικωτέρων προβλέψεων. Ὁ σκεπτικισμὸς ἔδωσε τὴν θέσιν του εἰς τὴν ἐμπιστοσύνην ἀλλὰ αἱ χρονολογίαι πραγματοποιήσεως εἶναι ἀπομακρυσμένα.

Ἡ σύμπτωσις τῶν τάσεων

Κατὰ τὸ 1957, οἱ Εὐρωπαῖοι, οἱ ὁποῖοι μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀνησυχουν ὡς πρὸς τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἦτο δυνατόν νὰ καλύψουν μελλοντικῶς τὰς ταχέως αὐξανόμενας ἀνάγκας των εἰς ἐνέργειαν, ἤρχισαν νὰ φρονοῦν ὅτι αἱ προοπτικαὶ δὲν ἦσαν τόσον σκοτειναί, ὅσον ἐφαίνοντο. Ὁ ρόλος τῆς ἐνεργείας εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν οἰκονομίαν ἐμελετήθη λεπτομερέστερον, ληφθέντων ὑπ' ὄψιν τῶν ἀνωτέρω ἀναφερόντων παραγόντων. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι ἡ νέα αὐτὴ νοοτροπία ἐξεδηλώθη ἀμέσως μετὰ τὴν κρίσιν τοῦ Σουέζ, ἡ ὁποία ὑπέμνησε μὲ σκληρότητα εἰς τὴν Εὐρώπην τοὺς κινδύνους ἐκ τῆς αὐξανόμενης ἐξαρτήσεως ἀπὸ τὰς εἰσαγωγὰς ἐνεργειακῶν πρώτων ὑλῶν. Ἡ μεταστροφὴ αὕτη ὠφέλιτο ἄραγε εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἡ καρποφόρος συνεργασία, ἡ ὁποία ἀποκατεστάθη μετὰ τῶν Κυβερνήσεων τοῦ Δυτικοῦ κόσμου (καὶ μετὰ τῶν κυβερνήσεων αὐτῶν καὶ τῶν διεθνῶν εταιρειῶν πετρελαίου) ἐπέτυχε νὰ ἀποτρέψῃ εἰς πολλὰς χώρας πραγματικὴν οἰκονομικὴν καταστροφὴν ἐκ τῆς κρίσεως ταύτης; Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ νέα αὐτὴ τάσις ὠφέλιτο ἐπίσης καὶ εἰς λόγους ψυχολογικούς. Ἀλλὰ κυρίως προήρχετο ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρω ἀναφερόντας πολὺ πραγματικούς παράγοντας.

Δυνάμεθα νὰ ὑπολογίζωμεν ἐπ' αὐτῶν ἀκόμη:

Μελλοντικαὶ προοπτικαὶ

Ἡ Ο.Ε.Ο.Σ., ὁ ὁποῖος προηγήθη τοῦ Ο.Ο.Σ.Α., εἶχε προβῆ εἰς ἐξαιρετικῶς χρησίμους μελέτας. Ὑπὸ τὴν αἰγίδα του, ἐξέχοντες εἰδικοί κατήρτισαν δύο ἐκθέσεις σχετικὰς μὲ τὰς μελλοντικὰς προοπτικὰς τῆς Εὐρώπης εἰς τὸν ἐνεργειακὸν τομέα. Ἡ πρώτη, δημοσιευθεῖσα κατὰ τὸ 1956, ὀνομασθεῖσα Ἐκθεση Χάρτλεϋ

(«Ἡ Εὐρώπη ἔναντι τῶν αὐξανομένων ἐνεργειακῶν ἀναγκῶν της») ἐξέφραξε πλήρως τὴν ψυχολογίαν τῆς ἐνδείας. Ἡ δευτέρα, ἀποκληθεῖσα Ἔκθεσις Ρόμπινσον («Ἡ ἐνέργεια εἰς τὴν Εὐρώπην: νέαι προοπτικά»), ἐξεδόθη κατὰ τὸ 1960. Ἦτο ἡ πρώτη ἐπίσημος ἐκδήλωσις τῆς νέας αἰσιοδοξίας. Εἰς τὰς δύο ἐκθέσεις ταύτας, αἱ προβλέψεις φθάνουν μέχρι τοῦ 1975. Ἐφ' ὅσον δὲν συμβοῦν μεγάλοι οἰκονομικαὶ ἢ πολιτικαὶ ἀναστατώσεις δύναται πλέον νὰ θεωρηθῇ ὡς βέβαιον ὅτι ἡ σημερινὴ πλεονασματικὴ κατάστασις θὰ ἐξακολουθήσῃ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἄλλ' εἶναι ἀπαραίτητον νὰ καθορισθῇ πῶς θὰ ἐξελιχθῇ ἡ κατάστασις μετὰ τὸ 1975. Αἱ παγκόσμιοι ἀνάγκαι εἰς ἐνέργειαν αὐξάνονται ταχέως καὶ οἱ σήμερον γνωστοὶ πόροι θὰ χρησιμοποιηθοῦν ἐντατικῶς πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς ζητήσεως. Ὁ νέος ἐνεργειακὸς τεχνικὸς ἐξοπλισμὸς θὰ ἀπαιτήσῃ πολλὰ ἔτη καὶ τεραστίαις ἐπενδύσεις. Τὸ περιθώριον μετὰ τῶν ἐλλειμματικῶν καὶ πλεονασματικῶν καταστάσεων εἶναι ἐνίστε ἐκπληρικῶς στενόν. Ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ ψυχολογικοὺς παράγοντας. Εἶναι φανερόν ὅτι ὁ Δυτικὸς κόσμος θὰ παρακολουθήσῃ μετὰ προσοχῆς τὴν ἐξέλιξιν τῆς καταστάσεως.